

АЛЕКСАНДЪР ГОРБОВСКИ АКТЬОРСКО МАЙСТОРСТВО

Превод от руски: Боян Тодоров, 1981

chitanka.info

— Добре, че дойде, гълъбче! Сядай. Откога се каня да те видя; да си призная и Григорий Феодорович ме помоли: „Не забравяйте — казва — моя Петър“. И аз не забравям. Казвай, миличък, как си, що си? Доволен ли си от ролята си?

Иполит Матвеевич професионално грациозно наклони сребрилата си грива. Той гледаше с всичката си благосклонност седящия почитателно на половин стол пред него млад човек в спортно яке.

— Благодаря, Иполит Матвеевич — докато говореше Петър непрекъснато правеше движение, като че ли иска да стане прав. — Благодаря. Нали знам колко ви е недостатъчно времето. Но наистина ми е необходимо да се посъветвам с вас. Ролята ми нещо не се получава много добре...

Като чу това, Иполит Матвеевич придаде на лицето си израз на съчувствие и подвижните му актьорски устни увиснаха.

— Не много добре, казваш, миличък? — съкрушено повтори той. — Това е лошо. Ей, много лошо! А ролята каква беше, голяма ли?

Точно това беше и печалното. За мащабите на филма това дори не беше и роля. По-скоро един епизод. Всичко на всичко няколко фрази. Отначало: „Милост, Цезарю! Милост!“ А после, когато Белополски в ролята на Цезар минаваше в носилка покрай него, без дори да го погледне, закъсняло и тъжно да възкликне: „Не съм виновен! Не съм виновен!“ После двама статисти, играещи пазачи, го отвеждат. И толкова.

Докато Петър говореше, с Иполит Матвеевич ставаше някаква промяна. Веждите му бавно се повдигнаха и придадоха на лицето му трагично изражение, очите му се напълниха със сълзи, линията на устата му изобрази обида и оскърбление.

— Ох, гълъбче! — възкликна той огорчено, след като Петър замълча. — Ох, гълъбче! Ами че то бог е с тебе! Малка роля! Знаеш ли с какво започнах аз? В моята роля нямаше нито една дума. Изобщо нямаше думи! Играех слуга в кръчма. Но и това трябваше да се изиграе! И то така, че да те забележат. Досега го помнят хората. Понякога и на мен самия ми се струва, че това е най-добрата ми роля.

Иполит Матвеевич малко поотпусна вежди, от което неговото лице изведнъж доби изражение на „вдъхновено възпоминание“.

— Помня Станиславски — продължи той, — старият Станиславски, казваше едно време...

Всичко, което правеше в момента, всеки жест, всяко движение на лицето, Иполит Матвеевич знаеше наизуст. Младият човек в ковбойско яке не беше първият, който идваше при него със своята обида и огорчение. Много негови бивши ученици го посещаваха и се оплакваха било от ролята, било от режисьора, или просто от съдбата си. Стареещият майстор така беше привикнал със създалия се от само себе си монолог, че всеки път го разиграваше с нов блясък. Като голям актьор, той никога не се повтаряше и винаги внасяше в играта си нещо ново, нещо по-различно.

— Петър, миличък, няма малки роли, има малки актьори. — Даже тази банална фраза, така както беше казана, прозвуча като откровение. — Не мисли, че в момента те снимат, забрави, че съществува камера. Забрави, че си актьор. Трябва да бъдеш само този, когото играеш. Кой си ти? Осъден? Престъпник? Какво си направил, за какво те водят под стража?

Петър неуверено сви рамене. Това го нямаше в ролята.

— Но ти самият трябва да знаеш — Иполит Матвеевич отново се натъжи. — За себе си. Убил си някого. Или си откраднал. Да речем, откраднал си. Кокошка. И ето, хващат те. Всички те гледат! Позор! Проклета кокошка! Защо ли го направих и аз! Страшно ти е. Какво ли ще стане сега? Какво ли ще ме правят? Ти трябва да повярваш във всичко това. И изведнъж, появява се Цезар. Само един негов жест е достатъчен, за да те освободят. И то веднага. Това е твоят шанс! Твоят единствен шанс. И ти крещиш: „Милост! Милост!“ От неговия жест зависи животът ти. Ще умреш ли, или не? Забрави камерата, забрави оператора. За тебе те не съществуват. Съществуват единствено стражите, Цезар, тълпата. Съществува само този свят, в който ти играеш. За тебе само той е реален. Артистът, сам със своята игра, го прави истински. Ако постигнеш това, ще станеш актьор.

Тези думи вече не бяха от монолога, Иполит Матвеевич говореше от себе си.

На следващия ден бяха снимките.

На пустинния бряг, под яркото кримско небе се бяха наблъскали няколко десетки статисти и актьори. Стрелци, броненосци, легионери се шляеха, подрънквайки със своите бутафорни доспехи. Граждани, облечени в тоги, скупчили се на групи, пушеха.

Един зъбат страж в ризница от телени пръстени мрачно стоеше настрана. От вчера му беше лошо и го болеше зъб.

Актьорите се бяха отделили от останалите. Те не се смесваха с тълпата. Това не беше такова изолиране, каквото изпълнителят

получаваше като в наследство заедно с патрицианския плащ на героя си. Беше нещо повече. Дори Иполит Матвеевич, облечен в белоснежна туника и тога, точно тук най-последно придобиваше своя окончателен и естествен образ, ставаше такъв, какъвто винаги е бил. И разговорите, които се водеха тук, даже и цигарите на актьорите бяха други, различни от тези на „тълпата“ и статистите.

— В Торино — някак важно, небрежно и лениво философствуваше Иполит Матвеевич, обръщайки се към Белополски, — в Торино като пристигнахме, не знам защо, не можах да ни осигурят кола веднага. А то пък, за беда заваля. Разправям аз на Бондарчук: „Слушай, Сергей...“

И въпреки че всичко това се говореше като че ли над главите на тълпящите се наоколо, те самите не се изключваха от разговора. Суетно и припряно лицата им отразяваха всичко, за което ставаше дума.

— Интересно, интересно — казваше Белополски. Петър току-що се беше приближил към тази група и не чу за какво ставаше дума. — Този торински епизод ми напомни един виц, който ми разправи Фелини. Един продуцент имал много красива жена. Веднъж, като отивал на снимки, ѝ казал...

Сега всички насочиха погледите си към разказвача и обърнаха главите си като слънчогледи от изгрев към залез. В колко ли домове ще бъде разправен този виц дума по дума:

— А да знаете Белополски... (Да, да, същият! Ние се снимахме с него в един филм и изобщо сме близки познати!) Та Белополски ми разправи един хубав виц. Той самият го е чул от Фелини. Някакъв продуцент имал много хубава жена. Веднъж, като отивал на снимки, ѝ казал...

Петър разсеяно се шляеше сред актьорите, даваше половин ухо какво говорят и се мъчеше да мисли за кокошката. Той почти я виждаше. Отначало смяташе, че е черна, после се оказа, че е шарена. Разбира се, че е шарена. И какъв шум вдигна! Затова и го хванаха. Защо ли му трябваше да я краде! И виж сега какво нещастие, каква беда го сполетя! Тук-таме той срещаше своите пазачи, които чакаха да дойде време да го поведат.

А колко хубаво беше всичко, преди да го хванат с тази кокошка! Ако само можеше да стане така, като че ли нищо такова не се е

случвало!

Тълпата междувременно беше започнала да се раздвижва. Помощник-режисьорите крещяха нещо в сребърните си тръби, гонеха, разместваха и сортираха събралите се по някакъв разбираем и известен само на тях план. Пристигна и колата с подвижната площадка за оператора и камерата. Но Петър само мимоходом отбеляза нейното появяване. „Трябваше веднага да извие главата на проклетата кокошка! Тогава никой нямаше да го забележи.“ За миг той се усети, че не знаеше дори къде е станало това. Всъщност знаеше. Разбира се, на пазара. При птицепродавачите. Колко пъти го е правил! И сега сигурно щеше да успее, само да не му се беше изпречил онзи нубиец на пътя. А този нищожен роб взе, че му подложи крак, на него, свободния! Петър си представи как полита върху камъните; докосна го споменът за болката в ръцете и краката.

Снимките бяха вече започнали. Войници и граждани, подвиквайки си нещо, прибягваха от място на място, след това отнякъде се появи един центурион, направи повелителен жест и всички замряха, вдигнали ръце за приветствие.

— Стоп! — изкрещя режисьорът. — Ще направим дубъл!

Сцената се повтори още веднъж. След нея следваха други епизоди. Петър плъзгаше разсеян поглед по всичко това и продължаваше да си мисли за своето. Той видя как на склона, сред огромните валчести камъни се появиха някакви фигури — вероятно курортисти или местни жители, които с любопитство наблюдаваха гледката, разкриваща се пред очите им. Тяхното празно любопитство, начинът, по който бяха облечени, и дори самото им присъствие — всичко беше в ужасно противоречие с това, което ставаше тук. Те му пречеха да се съсредоточи, пречеха му да мисли и Петър се извърна така, че да не ги вижда. Известно време усещаше присъствието им, но след това ги забрави.

Като слезе от възвишението, на което беше стоял, Петър стигна до началото на пътя, там долу, близо до морето. Двата стражи вече го чакаха. Изви ръце назад и те ги омотаха с дебело въже.

— Стегнато ли е? — попита единият, този, който го болеше зъб.

Петър поклати отрицателно глава.

И тръгнаха по пътя. Петър вървеше напред, двамата пазачи крачеха след него, без да изпускат въжето. Роби, войници, граждани ги

изпреварваха или се разминаваха с тях. Някои носеха на гръб различни товари, други вървяха без багаж. Петър се стараеше да не вдига очи. До тази сутрин, тази фатална сутрин, можеше ли той да си помисли, че денят ще завърши с такъв позор? Останал сам със своята беда, той не можа веднага да проумее смисъла на подвикванията, шумът и гласовете, които се доближаваха и усилваха все повече и повече.

— Слава на Цезар!

— Слава, слава!

— Величие и слава!

Пред покритата носилка вървяха ликтори, а след тях войници от преторианската гвардия, наметнати с малиновочервени плащове върху ризниците. Тълпата се люшна като възторжена вълна отстрани и пред носилката. И точно тогава, без да се замисли, без да се колебае, почти неочаквано за самия себе си, Петър се хвърли на колене:

— Милост, Цезарю! Милост!

Гласът му надвика другите гласове. И в този миг нещо трепна. Нещо трепна в пронизания от слънцето въздух. Но никой изглежда не забеляза това. А бръснатият човек, който стремително плуваше над тълпата, не мръдна и дори не погледна към него.

— Не съм виновен! Не съм виновен! — но това беше вече закъснелият вик на отчаянието.

Остра болка в бедрото едва не го свали на земята. Преди Петър да разбере какво става, стражът го удари още веднъж и още веднъж. Той го ритна с крак, като вложи в това цялата си сила.

— Ставай, мършо!

Петър подскочи с недоумение и гняв, но вторият изкрещя:

— Ставай, гадино!

„Те са полудели! И двамата са полудели!“ Едва успя да помисли това и тълпата, която тичаше след носилката, ги заля. Водовъртежът от

човешки тела изхвърли Петър най-напред встрани, след това го завъртя и го понесе напред. Въжето се разхлаби, той рязко дръпна ръце и го свлече на земята.

— Цезар! Цезар! — викаха наоколо.

Стражите бяха изчезнали.

— Слава на Цезар! — се развика и той наравно с другите.

Колко много хора! И все непознати. Отнякъде се бяха появили и деца. Изобщо тази сцена трябваше вече да свършва. Твърде много продължи. Тълпата все още тичаше, викаше, а навесът на носилката продължаваше все така равномерно да се клатушка над нея. Известно време Петър вървя заедно с всички. Все пак, отлично го изигра. „Милост, Цезарю! Милост!“ Той не можа да се сдържи и се усмихна, като си спомни това. За известно време заобикалящият го свят наистина бе престанал да съществува. А изкуственият свят на снимките беше придобил реалност. В този кратък промеждутък сбирщината от безделници-статисти се беше превърнала за него в тълпа римски граждани, а актьорът в нелепата носилка беше истински Цезар. И проклетата кокошка, дето я открадна! И тя беше реалност за него.

Но кога ще свърши най-после тази сцена?

Петър се измъкна от тълпата. Застана отстрани на пътя и се загледа в отдалечаващата се процесия. Други също изостанаха, кой сам, кои по двойки. А той все гледаше след шествието и се мъчеше да разбере какво не беше наред. Наистина, какво липсваше? И изведнъж разбра.

Нямаше я камерата! Никъде я нямаше. Той се хвърли встрани, в тази посока, откъдето бяха дошли със стражите, но и там не се виждаха нито оператор, нито камера. Въобще нямаше никой от снимачната група. На пътя бяха само тези, които той смяташе за статисти, а в далечината отекваше шумът от отдалечаващата се тълпа.

Изведнъж той отново видя пазачите си. В същия миг и те го забелязаха и се спуснаха към него. И Петър разбра това, което не се решаваше да повярва дори за секунда.

Това вече не бяха снимки!

Нямаше време да довърши докрай мисълта си, беше хукнал да тича. Бягаше с всички сили от тези, които бяха по петите му. Бягаше така, като че ли от това зависеше животът му. А може би така си и

беше. Точно така беше. Любопитните злоради и хищни лица на минувачите се мяркаха край него и отминаваха. Някой го удари с тояга. Друг му подложи крак. Един войник срещу него извади меч и, като го размахваше, се хвърли да му пресече пътя. Петър се метна встрани и избяга. Сега той тичаше далеч от пътя, по каменистия склон. Дребни камъчета се търкаляха под краката му, набиваха се в сандалите и му пречеха. Преследваха го само стражите. Хората, които вървяха долу, се бяха спрели и наблюдаваха гонитбата.

Над мястото, където той се намираще бяха големите кръгли камъни. Там бяха стояли любопитните, които толкова му пречеха. Сега не се виждаше никой. Само да успее да стигне догоре, никой нямаше да го открие. Преследвачите изглежда разбраха безсмислието на усилията, които правеха, и постепенно изоставаха все повече и повече. А може би и тежките ризници им пречеха. Но Петър не си позволи да намали ход и да спре. Даже когато достигна камъните, задъхан продължи да са катери нагоре, скрит от високите, покрити с мъх грамади. Пред очите му още се мерзелееше лицето на войника който с меч в ръце се опита да му пресече пътя. Петър почти физически усещаше неговото яростно желание да забие в него, беглеца, късото и наточено като бръснач острие.

Петър се прокрадваше нагоре, без да се показва на открито. Стараеше се да остава невидим и за тези, които бяха долу на пътя. Когато, обезсилен той най-после се облегна на грапавия камък да почине, до края на катеренето оставаха само няколко метра. Внимателно, крадешком, той надникна иззад каменния блок. Долу пътят се виеше като тънка лента. По него се движеха малки човешки фигурки. Но кои от тях бяха неговите пазачи и къде бяха те, да различи това отгоре му беше невъзможно.

Там, където свършваше стръмнината, започваха трънливи храсталаци и Петър дълго вървя, пробивайки си с мъка път през тях. „Нищо не се е случило, нищо няма. Така ми се е сторило. Статистите си бяха пийнали малко. Хулигани! Ще се оплача на режисьора! Сега като изляза на открито, ще видя и шосето, и камионите, почивния дом «Спътник».“

И наистина, скоро храстите свършиха, пред него се разкри равно, открито от всички страни плато. Той излезе на него неочаквано и също така неочаквано се озова пред един висок, забит в земята стълб. В

горния му край беше закована напречна греда, на която беше разпънат човек. Някакви дребни птички, прилични на врабчата кръжаха над него, писукайки продължително.

Долу се разстилаше голям, непознат град. Петър вече не се изненада от това. Той започна да се спуска по склона. Мислеше си как ще може да живее сега в света, който сам си бе създал.

— Внимание! — обяви режисьорът. — Внимание. Ще правим дубъл. Всички да се приготвят.

Настъпи объркване. Актьорът, който така успешно се беше справил с ролята на престъпника беше изчезнал. Никъде не го намериха. Режисьорът побесня.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 3 от 1981 г.
Илюстрации: Григор Бояджиев

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.